

KRONIKA ŻAŁOBNA

JAN BOGUMIŁ SOKOŁOWSKI
1899—1982

W dniu 7 kwietnia 1982 r. zmarł w Poznaniu po długotrwałej chorobie w wieku 82 lat nestor ornitologów polskich, prof. dr hab. Jan Bogumił Sokolowski, uczony wielkiej klasy, grafik i malarz-pejzażysta, pionier praktycznej ochrony ptaków, nieprzeciętny popularyzator wiedzy przyrodniczej, zasłużony społecznik na polu ochrony przyrody i pedagog.

Urodził się 24 maja 1899 r. w Dakowach Mokrych, dawnym powiecie nowotomyskim. W latach 1909—1917 chodził do Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego im. G. Bergera w Poznaniu, gdzie po przerwie spowodowanej wojną, w 1921 r. złożył egzamin dojrzałości jako eksternista. W międzyczasie w latach 1919—1920 był także uczniem Państwowej Szkoły Zdobniczej w Poznaniu, gdzie kształcił się w malarstwie pod kierunkiem znanego artysty-malarza, prof. Fryderyka Pautscha. Od lat najmłodszych interesował się przyrodą, przeto wybrał studia biologiczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Poznańskiego, które ukończył w 1925 r. uzyskując dyplom nauczyciela szkół średnich. Wyjątkowe uzdolnienia spowodowały, że już od 1922 r. był preparatorem, a następnie do 1927 r. asystentem przy Katedrze Biologii i Anatomii Porównawczej u prof. dr Antoniego Jakubskiego. W 1926 r. doktoryzował się tam na podstawie rozprawy pt. *Fauna owadów prostoskrzydłych (Orthoptera) województwa poznańskiego* (1928). Następnie przeniósł się do Rawicza, gdzie w latach 1927—1937 pracował jako nauczyciel biologii w Korpusie Kadetów Nr 3, prowadząc równocześnie od 1932 r. wykłady zleczone i ćwiczenia z ochrony ptaków na Uniwersytecie Poznańskim. W czerwcu 1936 r. habilitował się z ornitologii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP na podstawie dzieła *Ptaki ziem polskich* (1936). Ponownie powrócił do Poznania w 1937 r. i do wybuchu drugiej wojny światowej pracował na stanowisku wykładowcy biologii w Państwowym Pedagogium.

W styczniu 1940 r. został wysiedlony wraz z rodziną z Poznania do tzw. Generalnej Guberni, gdzie spędził okres całej okupacji w Jędrzejowie i Zagnańsku koło Kielc. Tutaj pracował w biurze nadleśnictwa, a w chwilach wolnych od pracy zbierał materiały faunistyczne z tamtych okolic do prac naukowych (o ptakach, ssakach i motylach), które ukazały się po wojnie.

W kwietniu 1945 r. powrócił do Poznania i objął wykłady na uniwersytecie, przy czym w 1946 r. rozszerzył swoją habilitację na całość zoologii. W 1948 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Zoologii i Entomologii na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Z chwilą utworzenia w 1951 r. Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, był organizatorem i w roku akademickim 1951/52 pierwszym dziekanem nowo utworzonego Wydziału Zootechnicznego tej uczelni. W 1955 r. został mianowany profesorem zwyczajnym w Katedrze Zoologii, w której prowadził badania nad ekolo-

gią, praktyczną ochroną ptaków i gospodarczym ich znaczeniem, kierując tą placówką aż do przejścia na emeryturę we wrześniu 1969 r.

Profesor J. Sokołowski oprócz naukowej i dydaktycznej działalności był zawsze niezwykle czynnie zaangażowany we wszelkiego rodzaju pracach wydawniczych i organizacjach społecznych na polu ochrony przyrody, popularyzując przede wszystkim zagadnienia ochrony ptaków swoim niezrównanym stylem literackim i wspaniałymi prelekcjami. Od czasów studiów był jednym z najbliższych współpracowników prof. dr Adama Wodziczki. Od listopada 1938 r. do wybuchu drugiej wojny światowej był redaktorem naczelnym „Młodego Przyrodnika” — pierwszego w kraju młodzieżowego miesięcznika ochroniarskiego. Po wojnie był członkiem komitetów redakcyjnych czasopism poświęconych ochronie przyrody, a mianowicie rocznika „Ochrona Przyrody”, „Przyrody Polski Zachodniej” i „Przyrody Polskiej”. W latach 1931—1964 z przerwą w czasie wojny, był członkiem Państwowej Rady Ochrony Przyrody, od 1932 r. członkiem Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody w Poznaniu, przewodnicząc mu w latach 1948—1957, członkiem Rad Naukowych Wielkopolskiego Parku Narodowego i Wielkopolskiego Parku Zoologicznego, a w latach 1958—1964 przewodniczącym Sekcji Polskiej Międzynarodowego Komitetu Ochrony Ptaków. Poza tym należał do wielu towarzystw naukowych i społecznych, spośród których trzy: Polskie Towarzystwo Zoologiczne, Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika i Liga Ochrony Przyrody nadały Profesorowi swoje członkostwa honorowe. Za działalność naukową i społeczną na polu ochrony przyrody był odznaczony wieloma krzyżami, medalami, nagrodami i wyróżnieniami, m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotą Odznaką Honorową Ligi Ochrony Przyrody.

Plon publicystyczny Profesora wynosi ponad 200 pozycji drukowanych, w tym około 35 oryginalnych rozpraw naukowo-badawczych i ponad 20 wydawnictw książkowych. Najcenniejszym i najbardziej znanym dziełem o nieprzemijającej wartości, na którym wychowało się całe powojenne pokolenie ornitologów polskich, są dwutomowe *Ptaki ziem polskich* (1936, 1958, 1972). Nie sposób wymienić tutaj chociażby części wydawnictw książkowych, niemniej szczególnie trwała wartość mają: *Ochrona ptaków*, która doczekała się aż pięciu wydań, rodzaj podręcznika ornitologii ogólnej *Z biologii ptaków* (1950) i popularna monografia *W Wielkopolskim Parku Narodowym* (1960). Poza tym Prof. Sokołowski opracował szereg monografii na temat poszczególnych gatunków ptaków, m. in.: dropia, bociana, łabędzia, bażanta, krogulca, wróbla. Należy podkreślić również Jego niezrównany, mistrzowski talent fotograficzny i rysunkowo-malarski, który wykorzystał we wszystkich swoich pięknie ilustrowanych publikacjach.

Profesor Sokołowski był najwybitniejszym współczesnym naszym ornitologiem o europejskiej sławie, znakomitym znawcą biologii i ekolo-

gil ptaków. Był on w Polsce pionierem i twórcą praktycznej ochrony ptaków, a Jego nazwisko zawsze będzie kojarzyło się nam ze skrzynkami lęgowymi. Już w okresie międzywojennym opracował szereg własnych i oryginalnych modeli skrzynek lęgowych, karmników i pojników, które znalazły powszechne zastosowanie w kraju i za granicą. Wykazał doświadczalnie, że jedynie drewniane skrzynki lęgowe o odpowiednich rozmiarach są chętnie zasiedlane przez określone gatunki ptaków. Jego publikacje na ten temat, które ukazały się w kilkunastu wydaniach i masowych nakładach, przyczyniły się do upowszechnienia akcji zawieszania skrzynek w naszych lasach i parkach miejskich, w czym przodowali zawsze leśnicy, a przede wszystkim młodzież szkolna. W ten między innymi sposób, Profesor położył ogromne zasługi pedagogiczne, wychowując szerokie zastępy przyrodników i społeczników w działalności na polu ochrony przyrody w Polsce.

Profesor Sokołowski odznaczał się niezwykle subtelną kulturą osobistą i prawością. Jego stosunek do człowieka i przyrody przybierał cechy franciszkańskiego ducha miłości, a głęboka wiedza i wszechstronny talent czyniły go człowiekiem renesansu w najlepszym tego słowa znaczeniu. Był wzorem sprawiedliwego pedagoga o wielkiej wyrozumiałości dla innych. Cechował go uśmiech radości życia i codzienna wesołość, którą potrafił przekazywać swojemu otoczeniu. Jego śmierć pograżała w smutku wszystkich, którym było dane choć raz zetknąć się z tym wybitnym uczonym i niezwykłym człowiekiem. Przechodzi do historii nauki jako najznakomitszy nasz ornitolog bieżącego stulecia, którego imię jeszcze długo będą słać ludzie i „Ptaki ziem polskich”.

Cześć Jego świetlanej pamięci!

Andrzej D z i ę c z k o w s k i